

DIMENSIUNEA ECONOMICĂ A ISTORIEI ÎNTR-O ABORDARE INEDITĂ

Dr. hab., prof. univ. **Valentin TOMULEȚ**

E-mail: tomuletvalestin@yahoo.ro

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4696-2064>

Universitatea de Stat din Moldova

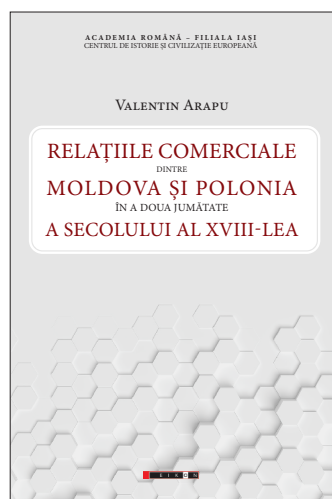
Monografia dedicată relațiilor comerciale dintre Moldova și Polonia în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea reprezintă un demers istoriografic de ultimă oră al doctorului în istorie Valentin Arapu într-o problemă complexă, abordată în spiritul cercetărilor interdisciplinare și pluridisciplinare, având la bază valorile generale ale umanității.

Lucrarea atestă seriozitatea științifică a autorului, fiind o dovadă certă că investigațiile profunde științifice sunt de natură să aducă anumite clarificări în studierea problemelor majore legate de o tematică extrem de dificilă, dictată de cele trei împărțiri ale Poloniei (1772, 1793, 1795) și stabilirea relațiilor comerciale ale Moldovei cu teritoriile Poloniei care au nimerit în componența Imperiului Austriac, Imperiului Rus și a Prusiei. Confuziile și mistificările statornicite în perioada ideologizată la maximum și reduționistă a istoriografiei din spațiul est-european autorul le combate prin argumente științific documentate, fiind convins că numai astfel se poate ajunge la adevărul istoric.

Pornind de la analiza datelor culese dintr-un bogat material factologic, precum și de la interpretarea realistă a fenomenelor și a faptelor istorice ce au marcat evenimentele care s-au produs în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, Valentin Arapu a reușit să atingă obiectivele pe care și le-a propus și care sunt specificate în partea introductivă a lucrării.

Pentru a realiza sarcinile preconizate și pentru a pătrunde temeinic în esența problematicii, autorul supune analizei un număr suficient de documente de arhivă inedite depistate pe parcursul anilor din diferite fonduri ale Arhivei Naționale a României, Filiala Iași, majoritatea fiind puse la dispoziția cititorului pentru prima oară. Datele au fost riguros sistematizate și analizate, fapt ce denotă atât interesul sporit al competitorului față de tematica aleasă, cât și eforturile solide pe care le-a depus întru realizarea investigației.

Actualitatea tematicii luate în dezbatere este evidentă și presupune, întâi de toate, un mecanism al „schimbării paradigmelor” în interpretare, al modificării sistemului de criterii în aprecieri raportate la obiecti-

Valentin ARAPU. *Relațiile comerciale dintre Moldova și Polonia în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea* / Colecția: *Românii în istoria universală / The Romanians in world history* (Vol. 442). București: Editura „Eikon”, 2021. 398 p.

vitatea inerentă a istoriei. Autorul și-a pus lucrarea sub semnul unui concept demn de atenția istoricilor și, așa cum ne-o demonstrează persistent, acesta s-a născut dintr-un *travaliu* asiduu și de durată în domeniu. Ur-mând o linie de gândire proprie cu trimiteri la date istorice incontestabile, culese, în mare parte, din izvoare arhivistice autentice și supuse unor analize minuțioase, cercetătorul reușește să lărgescă spectrul problematicei abordate. Interpretarea faptelor e una critică, autorul stăruind să pună în lumină informații de reală valoare istorică asupra temei cercetate, să exploreze cât mai deplin câmpul faptelor ceea ce, constatăm, i-a reușit.

Întru realizarea sarcinilor lucrării, materialul factologic a fost expus, în linii mari, în baza *metodei structurale* de concepere a realităților istorice orientate exclusiv în cadrul sistemului cercetat, ceea ce presupune o epistemologie a modelului, ajungându-se la o corelație dialectică dintre *analiză* și *sinteză* atât de necesare cercetării istorice. Valoarea ei cognitivă a orientat autorul spre o unitate de soluții, creând și o posibilitate de reconstituire a cadrului istoric și geografic deopotrivă.

Caracterul inovator al lucrării nu poate fi pus la îndoială, dat fiind că este o primă investigație științifică de acest gen efectuată în Republica Moldova și România în care sunt puse în discuție și analizate *Relațiile comerciale dintre Moldova și Polonia în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea*. Problemele abordate au un caracter original și inedit și constituie rodul muncii timp de mulți ani al autorului pe această temă.

Principiile științifice pe care se întemeiază expunerea materialului, precum și metodele de cercetare aplicate au facilitat studierea temeinică și analiza critică a izvoarelor și a literaturii monografice. Evenimentele au fost expuse într-o consecutivitate logică. Concluziile la care a ajuns autorul sunt strict argumentate în baza unui bogat și variat material factologic și organic rezultă din analiza materialului studiat. *Problema științifică* soluționată consistă în fundamentarea multidimensională a relațiilor comerciale dintre Moldova și Polonia în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea prin evidențierea trăsăturilor conceptuale ale comerțului bilateral, fapt care a determinat raporturile economice complexe în contextul economiei-univers europene. Valorificarea rezultatelor obținute permite racordarea problemei investigate la imperativele științifice actuale, evidențiind raporturile economice moldo-polone în cadrul comerțului european.

Lucrarea are următoarea structură: *Abrevieri* (pp. 10-11); *În loc de prefață* (pp. 13-18); *Introducere* (pp. 19-27); patru capitole (pp. 29-317); *Concluzii* (pp. 319-324); *Bibliografia* (pp. 325-374); *Anexa* (pp. 375-397).

În loc de prefață inserează o trecere retrospectivă în revistă a principalelor etape ale investigațiilor realizate, nuanțând oamenii și instituțiile cu care autorul a colaborat pe parcursul elaborării lucrării de față. Accentuând rolul exercitat de personalități notorii în domeniu pe parcursul cercetărilor efectuate, sunt valorificate în spirit umanist și profesionist dimensiunile impactului istoricilor asupra societății prin prisma evaluării experienței trecutului și a oferirii în baza ei a oportunităților de dezvoltare în prezent și în viitorul apropiat.

În partea introductivă a lucrării este formulat scopul și obiectivele de cercetare, fiind argumentat în detalii cadrul geografic și limitele cronologice ale cercetării. Relevant este faptul că într-o problemă atât de dificilă, autorul a identificat argumentele necesare, spicuite cu acuratețe din varia domeniului, invocând în acest sens și conceptele istoriografice, inclusiv teza lui Teodor Bălan despre atestarea aceluși „izbitor paralelism istoric între soarta Moldovei și a Poloniei” în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea.

În Capitolul I, intitulat *Repere conceptuale, surse istorice și abordări istoriografice în problema relațiilor*

comerciale dintre Moldova și Polonia, în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea sunt analizate următoarele componente: *Repere conceptuale ale comerțului; relațiile comerciale dintre Moldova și Polonia reflectate în sursele istorice; Dimensiunea istoriografică privind problema relațiilor comerciale moldo-polone.*

Analiza reperelor conceptuale ale comerțului este corelată atât cu cercetările istorice, cât și cu cele economice, autorul accentuând diversitatea lor metodologică și multiplele controverse de ordin teoretic și metodologic în acest sens. Se constată că în mare parte studiile economiștilor rămân a fi „marcate în continuare preponderent de postulatele marxiste prin invocarea modelului de diviziune a muncii, a conceptului privind modul de producție feudal și capitalist”. Totodată, „demersurile istoriografice ale lui Nistor Ciocan și Bogdan Murgescu în privința reevaluării sintagmei „monopolul otoman asupra comerțului exterior” al Țărilor Române sunt prezente în producția istoriografică din ultimele trei decenii, dar impactul lor asupra cercetărilor istoriei economice este minim, dominând în acest sens vechile abordări atât în studiile elaborate de către istorici, cât și în cele publicate de economiști. Lipsa unor studii bazate pe interdisciplinaritatea dintre istorie și economie și-a lăsat amprenta asupra modului de abordare a problemelor controversate care în continuare sunt analizate în mod unilateral de pe poziții pur istorice sau pur economice. O excepție în acest sens reprezintă studiile lui B. Murgescu care fundamentează o orientare nouă, în baza unei metodologii originale a istoriei economice. Școala istoriografică a lui B. Murgescu nu doar a mers pe calea spargerii vechilor tipare în domeniu, dar a propus și noi modele de evaluări, reevaluări ale istoriei economice a Țărilor Române” (p. 49).

În Capitolul II al lucrării – *Moldova și Polonia în a doua jumătate a sec. al XVIII-lea, în contextul evoluției comerțului (caracteristici generale)* – sunt analizate două aspecte relevante ale problemei: a) *Evoluția economico-socială a Țării Moldovei*; b) *Situația politică și social-economică a Republicii Nobiliare*. Autorul invocă starea acelor domenii ale economiei care aveau continuitate în relațiile de piață, fiind ulterior dezvoltate pe calea stimulării comerțului Moldovei cu Polonia. Este elucidată politica de stat în domeniul relațiilor comerciale moldo-polone care includea elemente protecționiste și mercantiliste, ceea ce poate fi explicat și prin faptul că domniile Moldovei erau cointeresați în obținerea unor surse bănești substanțiale, rezultate în urma comerțului cu Polonia, pentru a satisface cerințele interne ale țării și unele obligații față de Poartă. Aplicând metodologia istoriei comparate, autorul nuanțează importanța modernizării economice a Polo-

niei prin promovarea reformelor în domeniul comercial care, la rândul lor, au contribuit la consolidarea pieței naționale polone prin lichidarea vămile interne (1768), facilitarea activității negustorilor și practicilor comerciale prin introducerea unui sistem unic de măsuri, greutăți și de creditare, prin constituirea „Comisiei financiare” care controla domeniile comerțului și industriei.

În Capitolul III al lucrării, cu titlul *Raporturile economice dintre Moldova și Polonia în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea*, sunt investigate probleme ce țin de: *Cadrul juridic al raporturilor economice moldo-polone; Căile de comunicație și vămile; Exportul mărfurilor din Moldova în Polonia; Importul mărfurilor din Polonia în Moldova; Litigiile comerciale dintre Moldova și Polonia.*

Autorul a specificat locul relațiilor comerciale moldo-polone în contextul general al comerțului exterior al Moldovei și Poloniei, precum și al economiei-univers europene. În a doua jumătate a secolului al XVIII-lea Țara Moldovei a exportat în mod tradițional în Polonia produse agro-zoologice și alimentare. Pe piețele din Țara Moldovei se aduceau din Polonia cu precădere mărfuri manufacturiere. Volumul exporturilor din Moldova în Polonia depășea volumul importurilor, balanța comercială fiind pozitivă în perioada investigată.

În Capitolul IV, intitulat *Rolul negustorilor în procesul de extindere a relațiilor comerciale moldo-polone în a doua jumătate a sec. al XVIII-lea*, sunt investigate următoarele subiecte: *Rolul negustorilor moldoveni în comerțul cu Polonia; Participarea negustorilor armeni în comerțul moldo-polon; Negustorii evrei antrenați în relațiile comerciale moldo-polone.*

Investigând rolul exercitat de către negustorii moldoveni în cadrul relațiilor comerciale dintre Moldova și Polonia în a doua jumătate a secolului al XVI-II-lea, autorul a constatat că, deși ei nu dețineau întâietatea în evaluarea numerică, totuși ponderea lor era semnificativă, fapt explicat prin: asocierea în bresle profesionale; experiența acumulată de secole; predicția pentru comercializarea cerealelor, produselor alimentare și zoologice. Important este faptul că autorul invocă diferențele de mentalitate în cadrul tagmei negustorești, nuanțând conceptul lui M. Schwarzfeld care a analizat specificul gradului de antrenare a băștinașilor în cadrul comerțului interior și exterior, ajungând la concluzia că mulți negustori moldoveni

au abandonat comerțul din dorința de „a se înnobila, a se boieri”, mai ales în perioada fanariotă, prin acordarea banilor cu scopul de a ocupa importante funcții administrative.

Concluziile finale ale autorului sunt complexe, argumentate și formulate temeinic, fiind cooptate informații din domeniile abordate pe parcursul elaborării lucrării. *Anexa* cuprinde 13 tabele care prezintă informațiile relevante sistematizate de autor, fortificate cu date de arhivă, informații statistice, surse documentare și narative.

Remarcăm originalitatea epigrafelor selectate de autor, ajustate tematic la fiecare capitol și subcapitol al lucrării. Autorii epigrafelor sunt exponenți notorii din varia domenii: istorie, economie, gândire politică și literatură. Epigrafele vin să inițieze cititorii în chintesența materialului cercetat, orientându-i în direcțiile prioritare ale investigației. Prin aplicarea acestei metode autorul a reactualizat valoarea istorică și economică a operelor marilor gânditori – istorici, economiști, scriitori, poeți, diplomați, negustori – din trecut și prezent: Mattheus Paris/Parisiensis, Thomas Mun, Nicolae Iorga, Mihai Eminescu, Alexandre-Maurice d’Hauterive, Dumitru Z. Furnică, Ion N. Angelescu, Ștefan Peneș, Petre P. Panaitescu, François Quesnay, Antonie Nicolantîn, Sebastian Fabian Klonowic și Rudolf Meyer.

Interdisciplinaritatea și pluridisciplinaritatea constituie două componente metodologice prezente în lucrare, astfel, autorul apelează în permanență la argumente și informații relevante, oferite de disciplinele de margine sau conexe istoriei, implicit: numismatică, geoistorie, prosopografie, istoriografie, arhivistică, etnologie, metrologie, onomastică, epidemiologie, psihologie și climatologie istorică.

Suntem de părere că monografia de față este o lucrare complexă care dispune de un aparat științific și metodologic temeinic. Din perspectiva unei viitoare ediții considerăm oportun de a adăuga în lucrare un indice toponimic și unul antroponimic, reieșind anume din conținuturile materialelor cercetate în cadrul cărora figurează multiple toponime, hidronime și antroponime. Această sugestie nu diminuează cu nimic din valoarea certă a monografiei elaborate de către istoricul Valentin Arapu, lucrarea fiind de bun augur atât pentru specialiști, cât și pentru toți cei interesați de istorie pe dimensiunea sa economică.